

Ramazan Qafarlı

FATEH

SULTAN MƏHƏMMƏD

AVROPANI LƏRZƏYƏ SALAN SƏRKƏRDƏ KİMDİR?

Fateh Sultan Məhəmməd 29 mart 1432-ci ildə Ədirnədə doğulub. Atası Sultan II Murad, anası Hüma Xatundur. Fateh Sultan Məhəmməd uzun boylu, dolğun yanaqlı, ayri burunlu, qüvvətli əzələli bədənə malik bir sultan idi. Öz dövrünün elmlərinə sahibdi və yeddi xarici dil bilirdi. Alim, şair və sənətkarları tez-tez yanına toplayar, onlarla söhbət etməyi xoşlayardı.

Maraqlı və bilinməyən mövzular haqqında məqalələr yazdırır və onları araşdırmağı xoşlayardı. Müəllimi olmuş Akşəmsəddin onun ən çox dəyər verdiyi insanlardan biri idi. Fateh Sultan Məhəmməd soyuqqanlı və cəsur insan idi. Dahi sərkərdə və idarəçi idi. Fateh oxumağı çox sevərdi. Farsca və ərəbcəyə çevrilmiş dini və fəlsəfi əsərləri daim mütləq edərdi. 1466-ci ildə Ptolomey xəritəsini yenidən çəkdirib üstündəki yer-yurd adlarını ərəbcə yazdırmışdı. Hansı din və məzhəbə aid olursa-olsun, bütün alımları qorumaqdır və onlara əsərlər yazdırmaqdır israrlı idi. Elmə böyük əhəmiyyət verən Sultan Məhəmməd kənar ölkələrdə yaşayan alımları İstanbula gətirdirirdi. Belə ki, böyük astronomiya alimi Əli Quşçu onun zamanında İstanbula çağırılmışdı. Fateh Sultan Məhəmməd 1481-ci ilə qədər sultanlıq edib və 25 dəfə şəxsən cihad səfərinə çıxıb. O, təmkinli və verdiyi qərarları qətiyyətlə yerinə yetirən bir şəxsiyyətə sahib idi. Dövlət idarəsində olduqca sərt idi. Döyüşlər zamanı çox cəsur olat və hər hansı pozulmanın qabağını almaq üçün irəli atılaraq şəxsən əsgərləri ruhlandırırdı.►

20 yaşında Osmanlı sultani olan Sultan II Məhəmməd İstanbulu fəth edərək 1100 illik Şərqi Roma İmperiyasını ortadan qaldırıb və Fateh ünvanını qazanıb.

İSTANBULUN FƏTHİ

20 yaşında Osmanlı sultani olan Sultan II. Məhəmməd İstanbulu fəth edərək 1100 illik Şərqi Roma İmperiyasını ortadan qaldırıb və Fateh ünvanını qazanıb. Hz. Rəsulullahın (s) hadisi-şerifində müjdələdiyi İstanbulun fəthini gerçəkləşdirərək böyük komandanlığı bacaran Fateh Sultan Məhəmməd düşmənlərə islamın gücünü göstərə bilib. Bu böyük insan 1481-ci ilin may ayının 3-də vəfat edib.

Fateh Sultan Məhəmməd hakimiyyətə gəldikdən sonra ilk iş dəvamlı işyanlar qaldıran Qaramanoğlu bəyliyinə qarşı səfərə çıxməq oldu. Qaramanoğlu İbrahim bəy sultandan əfv istədi. Fateh İstanbulun fəthini düşündüyü üçün onu bağışladı. Sultan Məhəmməd bu böyük qayəsini həyata keçirmek üçün macarlara, serblərə və bizanslılara qarşı yumşaq davranışmaqdır idi. Məqsədi xristianların birləşməsinin qarşısını almaq və vaxt qazanmaq idi. Bizans min illik tarixinin sonunu yaşayırdı, kiçilə-kiçilə sadəcə İstanbul şəhərinin sərhədləri içərisində hökm sürən bir dövlət halına gəlmışdı. Buna baxmayraq Bizansın varlığı Balkanlarda müsəlman hakimiyyətinin genişlənməsi imkan yaratmadı. Bizans imperatorları Anadoludakı müxtəlif siyasi qüvvələri Osmanlılar əleyhinə təhrik edirdilər. Hətta onlar zaman-zaman Osmanlı şahzadələri arasındaki taxt-tac mübarizəsinə də qarışaraq daxili nizamı pozmaqdır idilər. İstanbulun Osmanlı dövləti tərkibinə qatılması iqtisadi və mədəni yönəndə də əhəmiyyətli mövqelərin ələ keçirilməsi demək idi. Boğazlar ciddi şəkildə nəzarət altına alınacaq və Qara dənizdəki ticarət yolları ələ keçiriləcəkdi.

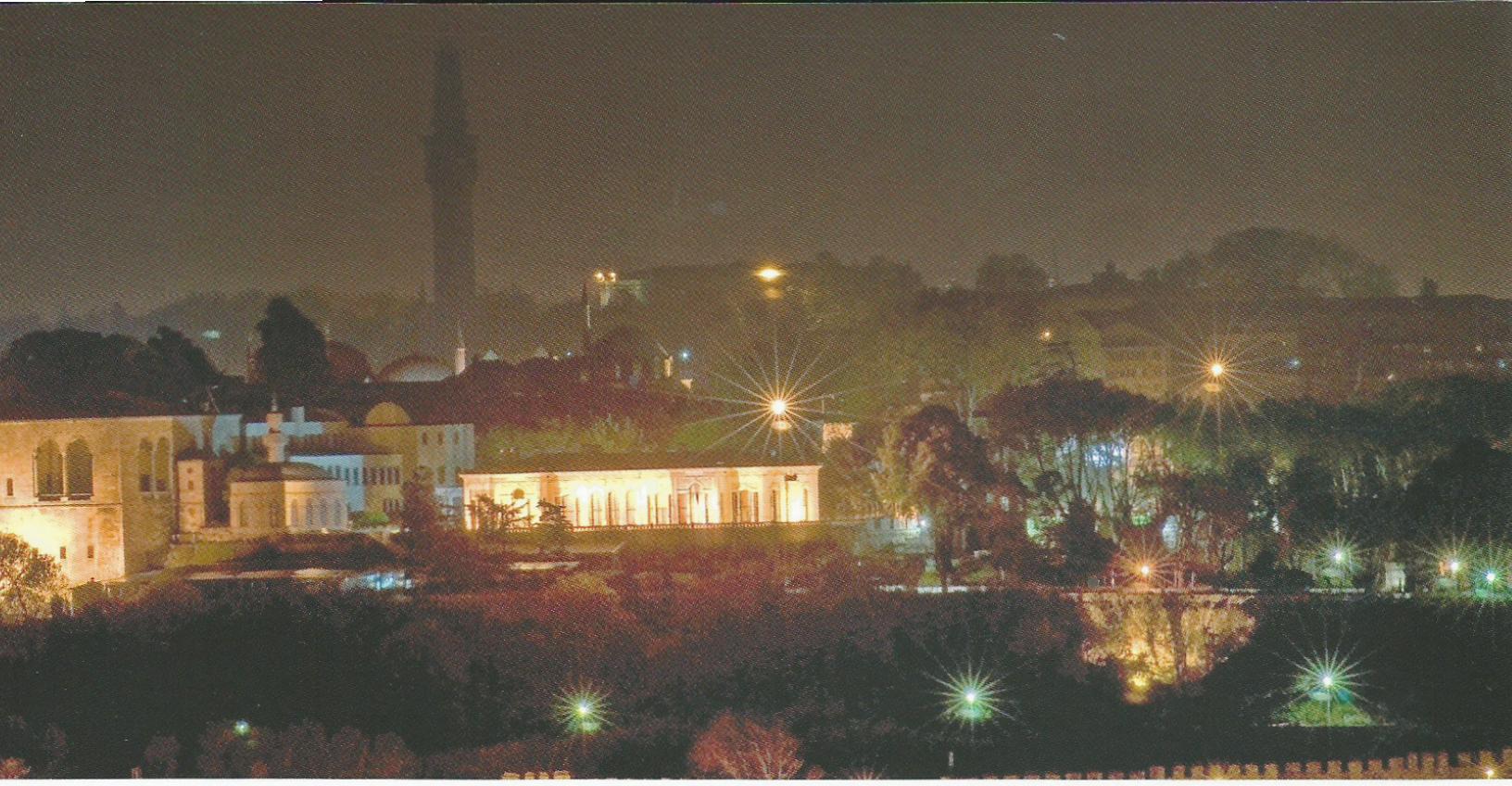
Qaramanoğulları məsələsini həll edən Sultan Məhəmməd İstanbulun fəthi üçün hazırlığa başladı. Dövrün mühəndislərindən Müslihiddin və Saruc Səkban ilə osmanlılara sığınmış macar Urbana Ədirnədə top tökülməsi tapşırıldı. "Şahi" adı verilən bu toplar üçün təkərli qüllələr və aşırıma mərmilər (bugünkü dillə desək minamayot) də düzəldildi. Bukiimahzırılıqlar İstanbulun fəthində mühüm rol oynadı. İldirim Bəyazidin İstanbul mühəsirəsi zamanı tikdirdiyi Anadolu Hisarının (divarının) qarşısında Rumeli Hisarı (Boğazkəsən) inşa edildi. Beləliklə, boğazlar nəzarətə alındı və düşmənə dəniz yolu ilə gələn yardımların qarşısı kəsildi. 400 gəmidən ibarət donanma yaradıldı. Turxan bəyin komandanlığı altındaki bir donanma Moraya göndərilməklə İstanbulun Qərbələ əlaqələri tamam üzüldü. Əflak və Serbiya ilə yeni sülh müqavilələri bağlandı. Macarlarla da üç illik müqavilə imzalandı.

Osmanlıların bu hazırlıqları zamanı Bizans da boş durmamışdı. Qala divarları təmir edilərək gücləndirilir, şəhərdə qida ehtiyatı çoxaldılır. Bundan başqa Bizans imperatoru Konstantin körfəzə zəncir çəkdirərək buradan gələn təhlükənin qabığını almağa çalışırdı. Eyni zamanda xristian dünyasından yardım istəməkdə idi. Roma Papası bunun əvəzində Katolik

və Ortodoks kilsələrinin birləşdirilməsi tələbini qoyurdu. Ancaq katoliklərə nifrat edən ortodoks yunanlar Roma kilsəsinə bağlanmaqdan imtina edirdilər. "İstanbulda Kardinal papağı görməkdənə, türk səriyi görməyə razıyıq" – deyirdilər.

Fateh Sultan Məhəmməd hazırlıqlarını tamamladıqdan sonra Bizans imperatoru Konstantin elçi göndərərək qan tökülmədən şəhərin təslim edilməsini istədi. Ancaq imperatorun "döyüşə hazırlıq" cavabından sonra İstanbulun qala divarlarının önünə gələn Osmanlı ordusu 4 aprel 1453-cü ildə mühəsirəyə başladı. Osmanlı ordusu Xəlicin girişində və Sarayburnu deyilən yerdə lövbər saldı. Ordu mərkəz, sağ və sol cinah olaraq üç qismə ayrılmışdı. 19 apredə edilən ilk hücumda təkərli qüllələrdən istifadə edildi və bu hücumla Topqapı qala divarlarına qədər irəli gedildi. Osmanlı ordusunda əsgərin sayı 150-200 min arasında idi. Bu qüvvələrə Rumeli və Anadolu bəylərinə bağlı müxtəlif qüvvələr də qatılmışdı. Çox şidətli döyuşlər getməkdə idi. Bizanslılar şəhərin qala divarları zədələnən kimi təmir edirdilər. Venesiya və digər xristian ölkələri də öz donanmaları ilə bizanslılara yardım etməkdə idi.

Fateh Sultan Məhəmməd mühəsirə

zamani Osmanlı donanmasından kifayət qədər istifadə edilmədiyini və bu səbəbdən mühəsirənin uzandığını gördü. İstanbulun körfəz tərəfdəki qala divarlarının zəif olduğu bilindi. Bu səbəbdən də Bizans bu tərəfə zəncir çəkmişdi. Yüksəkdən atlan daş mərmilər bəzi Bizans gəmilərini batırmışdı, ancaq yenə də donanmadan bəzi gəmiləri körfəzə salmaq lazım idi. Bu zaman Fateh İstanbulun fəthini asanlaşdıracaq əhəmiyyətli bir qərar verdi: gəmiləri quru yolu ilə gətirib dənizə tökmək. Bunun üçün gəmilərin gətiriləcəyi sahəyə şalbanlar düzdürdü.

Gəmiləri şalbanların üzərində sürüsdürmək üçün Qalatadakı xristianlardan zeytun yağı, sadə yağı və donuz yağı alınaraq şalbanlar yağlandı. 21-22 aprel gecəsi 67 (və ya 72) gəmi düzəldilmiş bu yoldan körfəzə endirildi. Buradakı toplar İstanbul qala divarlarını vurmağa başladı. Ağır döyuşlər davam edirdi. Bundan sonraki günlərdə top döyuşləri, qarşılıqlı ox və tüfəng

atışmaları davam etməkdə idi. Mühəsirənin uzun sürməsi, qələbənin əldə edilməməsi əsgərlərdə əndişə yaradırdı.

Bütün bunlara baxmayaraq İstanbullu fəth etməkdə qərarlı olan Sultan Məhəmməd komandan və alimlərin iştirak etdiyi bir toplantı çağırıldı. O, cəsarətləndirici bir nitq söylədikdən sonra 29 mayda umumi həcum həyata keçiriləcəyinə dair qərarı elan etdi.

Artıq döyuşlər zamanı Bizansın qala divarlarında bərpası mümkün olmayan yarıqlar açılmışdı. Bəzi hallarda qaladan içəri keçməyə müvəffəq olan Osmanlı əsgərləri bizanslılar tərəfindən zorla geri oturdulurdu.

İlk dəfə Ulubatlı Həsən və dostlarının şəhid olmaq bahasına üzərində dayanmağı bacardıqları İstanbul qala divarları artıq tab gətirə bilmirdi. 53 gün davam edən və 19 aprel, 6 may, 12 may və 29 maydakı dörd böyük həcum həmləsindən sonra Şərqi Roma İmperatorluğunun ►

Fateh Sultan Məhəmmədin su qabı

1125 illik paytaxtı İstanbulun fəthi çox əhəmiyyətli nəticələri də özü ilə bərabər gətirdi.

Fateh Sultan Məhəmməd Qərbdəki hakimiyyətini gücləndirmək, sərhədlərini genişləndirmək, islamı ən uzaq yerlərdə yaymaq və xristian birliyini pozmaq məqsədi ilə Avropanın üzərinə bir çox səfərlər etdi. Serbiya (1454, 1459), Mora (1460), Əflak (1462), Boqdan (1476), Bosniya-Hersoqovina, Albaniya, Venesiya (1463), İtaliya (1480) və Macarıstan səfərləri ilə Avropadaki hakimiyyətini gücləndirdi. Bu səfərlərin nəticəsində Serbiya Krallığı tamamən ortadan qaldırıldı və Osmanlı sancağı (vilayəti) halına gətirildi. Mora da bütünlüklə fəth edildi. Əflak bir Osmanlı əyalətinə çevrildi. Bosniya təkrar Osmanlı hakimiyyəti altına alındı. Albaniya ələ keçirildi. 16 il davam edən Osmanlı-Venesiya müharibələri sonunda Venesiya sülh imzalamaya məcbur edildi. İtaliya səfəri zamanı Romanın fəthi üçün əhəmiyyətli mərkəz olan Otranto şəhəri ələ keçirilsə də, Sultan Məhəmməd Fatehin vəfati səbəbilə itirildi.

*Fateh Sultan Məhəmməd həm də dövrünün istedadlı
qələm sahiblərindən biri olmuş, saf məhəbbətlə qəzəllər
qələmə almışdır.*

HÖKMDARIN QƏZƏLLƏRİ

Bir güneşyuzlü məlek gördüm ki, aləm mahidir,
Ol qara sünbülli aşıqlarının ahıdır.

Qarələr geymiş məhi-taban kimi ol sərvinaz,
Müki-sfrengin meger kim hüsn içinde şahidir?

Üqdeyi-zünnarına her kimsə kim, dil bağlamaz,
Əhl-i-iman olmaz ol, aşıqların gümrəhdir.

Qəmzesi öldürdüyüne ləbləri canlar vərir,
Var isə ol ruhbəxşin dini, İsa rahidir.

Avniya, qılma güman kim, sana ram olanyaşır,
Sən Stanbul şahisan, ol Qalatanın şahidir.

Kimə yar olam cahan içinde yarım var iken,
Kimə qul olam o şahi-tacidərim var iken.

Xarū hüsni, nəşvü núma bulur bahar irincə, ah
Bən xəzəni-hicrə düşdüm, növbəharim var iken.

Bülbüllə gülissə, naz ilə niyaz ola bənim
Hasilim dağı-çəfadır, lələzarım var iken.

İntisabım, xizmatım bir rəğbet oldu aqibət,
Xarū zar oldum eziyü qəmxarım var iken.

Ləşkəri-qəm, şahi-eşqə neçə bulsun dəstirəs
Avniya, meyxana kimi bir hissəmə var iken.